Kitap incelemesi-Book Review

Hazâinü’s-Sa‘âdât (Sağlık ve Mutluluk Hazineleri) Eşref bin Muhammed, Haz.: Mücahit Kaçar – Nadir İlhan*

Hazâinü's-Sa'âdât (Treasures of Health and Happiness) by Eşref bin Muhammed, Prep. Mücahit Kaçar - Nadir İlhan

Gamze Ünsal Topçu[i]

[i]Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
https://orcid.org/0000-0001-6682-166X

ÖZ

Amaç: Bu çalışma Osmanlı tıp ve ahlak literatürünün önemli bir klasiği olan XV. yüzyılda kaleme alınmış Eşref bin Muhammed’e ait *Hazâinü’s-Sa‘âdât* adlı eseri, mevcut çevirisi temelinde modern okuyucu ve araştırmacılara tanıtmayı hedeflemektedir. Ayrıca eserin tarihsel tıp metinlerine ilgi duyan hekimler, tıp tarihçileri, tıp etiği araştırmacıları ve kültür tarihçileri için güvenilir bir başvuru kaynağı olarak konumlandırılması amaçlanmıştır. Bu eser, geçmişin sağlık ve mutluluk anlayışını görünür kılarak hekimlik mesleğinin tarihsel değer alanını kavramaya katkı sunmaktadır.

Yöntem: Çalışmada eserin orijinal nüshaları karşılaştırmalı biçimde incelenmiş, sağlam bir temel metin oluşturulmuştur. M. Kaçar ve İ. Nadir tarafından hazırlanan çeviri, filolojik ve tarihsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Metin günümüz Türkçesine aktarılırken dönemin kavram dünyası ve tıbbi terminolojisi korunmuştur. Açıklayıcı notlar, giriş yazısı ve değerlendirme bölümüyle metnin bağlamı desteklenmiştir.

Bulgular: *Hazâinü’s-Sa‘âdât*, bedensel hastalıkların tedavisi kadar ruh sağlığı, ahlaki erdemler ve iyi yaşam ilkelerini de kapsayan ansiklopedik bir eserdir. Perhizler, ilaç terkipleri, psikolojik öğütler ve manevi yönlendirmeler eserin temel içeriğini oluşturmaktadır. Metin, beden ve ruh dengesine dayalı hekimlik anlayışını somut örneklerle yansıtmaktadır.

Sonuç: Kaçar ve Nadir tarafından hazırlanan bu çeviri, Osmanlı tıp kültür mirasının önemli bir halkasını günümüze taşıyarak tıp tarihi ve tıp etiği alanlarının daha iyi anlaşılmasına imkân sağlamaktadır. Sağlık ve Mutluluk Hazineleri başlığıyla yayımlanan eser, modern tıp pratiğinde giderek daha fazla önem kazanan bütüncül hasta bakımı ve iyi oluş hâli kavramlarının tarihsel temellerini görünür kılmaktadır. Metin, hekimliğin biyolojik çerçeveyle sınırlı olmadığını, psiko-sosyal ve manevi boyutları içeren köklü bir anlayışa dayandığını hatırlatması bakımından günümüz hekimleri ve sağlık çalışanları için dikkate değer bir referans niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Tıbbı, Tıp Tarihi, Hazâinü’s-Sa‘âdât, Eşref bin Muhammed, Tıbbi Çeviri

ABSTRACT

Objective: The objective of this study is to present *Hazâinü’s-Sa‘âdât*, a notable work of Ottoman medical and ethical literature authored by Eşref bin Muhammed in the XV. century, to contemporary readers and researchers utilizing its existing translation. Furthermore, the book serves as a credible resource for scholars examining historical medical writings, emphasizing former notions of health and happiness and their significance to the historical underpinnings of medical practice.

Method: The research relies on a comparative analysis of the original manuscripts, yielding a dependable foundation text. The translation by M. Kaçar and İ. Nadir is evaluated using a philological and historical methodology, ensuring meticulous retention of the era's conceptual framework and medical terminology. Explanatory notes, an introduction essay, and a critical assessment underpin the textual and cultural background.

Findings: *Hazâinü’s-Sa‘âdât* is a work of literature that presents an encyclopedic nature, encompassing the management of bodily ailments as well as mental health, ethical values, and principles of virtuous living. The content encompasses nutritional practices, therapeutic formulas, psychological counsel, and modalities of spiritual guidance. The work exemplifies a medical approach rooted in the equilibrium between body and spirit through specific instances.

Conclusion: This translation, prepared by Kaçar and Nadir, revitalizes a significant aspect of Ottoman medical cultural heritage and provides a better contribution to the domains of medical history and medical ethics. Published as Treasures of Health and Happiness, this work emphasizes the historical underpinnings of holistic patient care and well-being, reminding modern healthcare practitioners of the psycho-social and spiritual aspects of medicine.

Keywords: Ottoman Medicine, History of Medicine, Hazâinü’s-Sa‘âdât, Eşref bin Muhammed, Medical Translation

Lokman Hekim Dergisi 2026;16(2):325-329
DOI: 10.31020/mutftd.1858858
e-ISSN: 1309-8004
Geliş Tarihi – Received: 8 Ocak 2026; Kabul Tarihi- Accepted: 30 Mart 2026
İletişim- Correspondence Author: Gamze Ünsal Topçu <gunsal@beu.edu.tr>
Bu derginin içeriği Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License kapsamında lisanslanmıştır.

Giriş

Tarihsel bir sentezin ürünü olan İslam tıbbı antik dünyanın tıp mirasını -Mezopotamya, Mısır, Yunan, Hitit, Çin, İran ve Hint kaynaklarını- kendi potasında eriterek sistematik bir disiplin hâline getirmiştir. Bu gelenekteki hekimler, aktardıkları bilgiyi olduğu gibi korumakla kalmamış onu sürekli geliştirerek pratiğe dönük katkılarla beslemişlerdir. İran, Hint ve Helenistik tıptan derin biçimde etkilenen bu eklektik yapı Osmanlı çağında daha da özgünleşmiş, tedavi yöntemleri ve ilaç biliminde (farmakoloji) önemli ilerlemeler kaydetmiştir.[1]

Türk tıp geleneğinin kökleri ise Uygur dönemine dek uzanan sağlam bir zemine sahiptir. Bu kadim bilgi birikimi, Anadolu coğrafyasında yeni bir dil ve kimlik kazanarak vücut bulmuştur. Eski Anadolu Türkçesi döneminde kaleme alınan ilk tıp eserleri (*Müfredat-ı İbn-i Baytar Tercümesi*, İshak bin Murad'ın *Edviye-i Müfrede'si*, *Kâmilü's-Sınâa Tercümesi*, Hacı Paşa'nın *Müntehâb-ı Şifâ*'sı gibi) Anadolu'da tıbbi bilginin aktarım ve üretim esaslarını tayin etmiş terminoloji, yöntem ve metin geleneği bakımından müstakil bir ilmî güzergâhın teşekkülünü mümkün kılmıştır. Türk tıp geleneğinin Uygurlardan Anadolu'ya uzanan gelişimi, süreklilik gösteren ve disiplinler arası bir bilgi birikimine dayanan bir yapı arz eder. Bu süreçte tıp, merkezî bir alan olarak konumlanır, veterinerlik ve eczacılık uygulamalarıyla genişler. Botanik, zooloji, ziraat, coğrafya ve kimya gibi sahalardan aktarılan veriler, tıbbi bilginin kapsamını derinleştirir ve sistematik bir nitelik kazanmasını sağlar. Bu birikimin şekillenmesinde Bîrûnî (ö.1061), Gâfikî (ö.1165) ve İbn Baytar (ö.1240) gibi âlimler öne çıkar. Bu isimler kuramsal tıp bilgisini gözlem ve uygulamaya dayalı yaklaşımlarla birleştirerek İslam ve Türk tıp geleneğinin ilmî çerçevesinin oluşumuna katkı sunar.[2]

Bu tarihsel birikimin Anadolu'daki dilsel ve kültürel izdüşümleri Türkçe telif tıp metinleri üzerinden izlenebilir; *Hazâinü's-Sa'âdât* bu bakımdan temel kaynaklar arasında yer alır.

Anadolu'da Türkçe telif edilmiş ilk tıp kitaplarından biri olan *Hazâinü's-Sa'âdât* hem tıp tarihi hem de Türk dili araştırmaları için büyük önem taşımaktadır. XV. yüzyılın ortalarında müellifi Eşref bin Muhammed tarafından "sade bir Türkçe" ile kaleme alınan bu eser, sağlığı korumanın (hıfz-ı sıhha) mutluluğun temeli olduğu felsefesi üzerine inşa edilmiştir. Prof. Dr. Mücahit Kaçar ve Prof. Dr. Nadir İlhan tarafından hazırlanan bu yeni neşir, eseri hem akademik çevrelere hem de genel okuyucuya kazandırmayı hedeflemektedir. Bu inceleme söz konusu çalışmanın içeriğini, metodolojisini ve tıp tarihi, folklorik tıp ile dil tarihi alanlarına katkısını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Hazâinü's-Sa'âdât'ın Konusu ve Hakkında Genel Bilgiler

Bu çalışma, kitap/eser incelemesi türünde olduğundan etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

Tanıtılan eserin künye bilgileri şu şekildedir: Eşref bin Muhammed tarafından kaleme alınan ve Prof. Dr. Mücahit Kaçar ile Prof. Dr. Nadir İlhan tarafından hazırlanan "Sağlık ve Mutluluk Hazineleri *Hazâinü's-Sa'âdât*" adlı eser, İsmet İpek editörlüğünde ve Muhammet Uysal'ın yayın yönetmenliğinde, Şubat 2022'de İstanbul'da Endülüs Kitap (Nil Yatırım İnş. Tur. Eml. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.) tarafından yayımlanmıştır. 257 sayfadan oluşan kitabın ISBN numarası 978-605-68165-6-7 olup baskısı Ravza Yayıncılık ve Matbaacılık tarafından gerçekleştirilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesiyle kaleme alınmış tıp metinleri arasında *Hazâinü's-Sa'âdât*, Türkçe telif edilmiş bir eser olması ve sade diliyle geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi bakımından ayrı bir yerde durur. Birçok tıp kitabının tercüme yoluyla dolaşıma girdiği bir dönemde, Eşref bin Muhammed'in eserini Türkçe kaleme alması metni hem dil tarihi hem de tıp tarihi açısından dikkate değer kılar. Telif tarihi açık biçimde bilinmeyen eserin, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Hazine 557 numarada kayıtlı nüshasının 1460 yılında istinsah edilmiş olması eserin en geç XV. yüzyıl ortalarında kaleme alındığını göstermektedir.

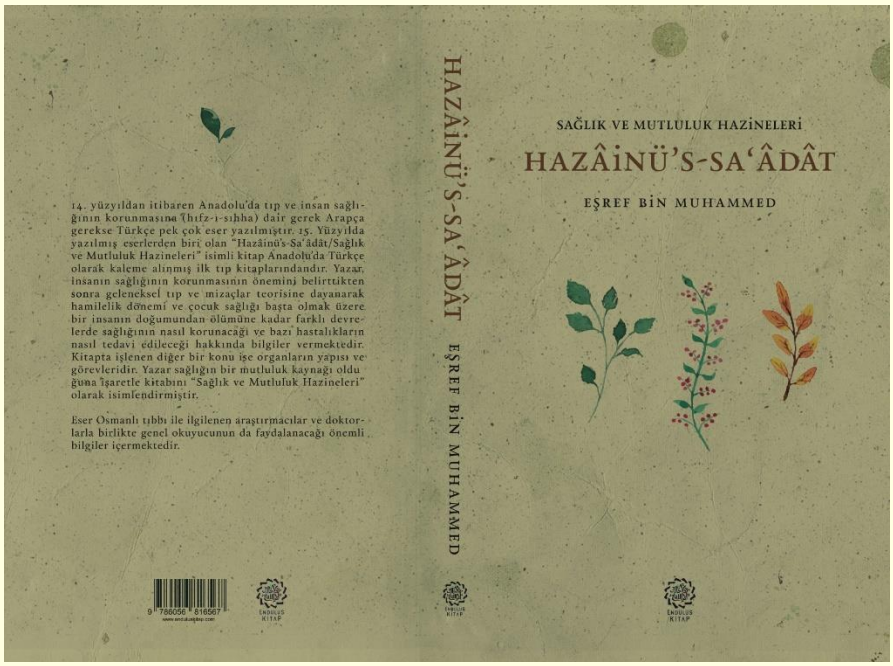

Şekil 1. *Sağlık ve Mutluluk Hazineleri HAZÂİNÜ'S-SA`ÂDÂT,* Yazar: Eşref bin Muhammed, Haz. Mücahit Kaçar ve Nadir İlhan

Klasik biyografik kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan Eşref bin Muhammed'in, bazı çalışmalarda XV. yüzyılın başlarında yaşamış ve tıp alanında eser vermiş bir müellif olarak anıldığı, hatta tıp âlimi olduğu yönünde değerlendirilmelerin bulunduğu ifade edilmektedir. Bu değerlendirme özellikle eserin içeriğinde yer alan kapsamlı tıbbi bilgilerle de örtüşmektedir.[6] Bununla birlikte müellif, eserinde sanatlı söyleyişten bilinçli biçimde uzak durduğunu açıkça ifade eder. Şiirli ve kafiyeli söz söylemenin insanı asıl maksattan uzaklaştıracağını, öğretici bir metinde dikkati dağıtacağını düşünür. Bu sebeple eserini sade bir Türkçe ile kaleme aldığını belirtir. Müellife göre kendi döneminde "sıhhat" ile "sa'âdet" aynı anlam alanı içinde düşünülmektedir. İnsanın mutluluğunu doğrudan belirleyen temel unsurun sağlıklı bir hayat olduğunu kabul eden Eşref bin Muhammed, bu sebeple sağlıklı yaşamanın yollarını bir araya getirdiği eserine *Hazâinü's-Sa`âdât* adını verdiğini söyler.

Eser daha önce iki bilimsel çalışmaya konu edilmiştir. Dr. Bedi Nuri Şehsuvaroğlu'nun 1961 yılında gerçekleştirdiği neşir, bazı okuma farklılıkları içermesine rağmen alan için öncü ve kıymetli bir çalışmadır. Ardından Nadir İlhan tarafından 1998 yılında hazırlanan doktora tezinde eser ayrıntılı biçimde ele alınmış, metin sunulmuş, fonetik ve morfolojik özellikler sistemli biçimde ortaya konulmuştur. Mevcut çalışma, bu birikimi dikkate alarak eseri daha geniş kesimlere ulaştırma hedefiyle hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çeviriyazı metin ile günümüz Türkçesine sadeleştirilmiş metin bir arada sunulmuştur.

Sadeleştirme sürecinde tıbbi terimler ile diğer ilim alanlarına ait kavramların güncel karşılıklarının bulunup bulunmadığı özellikle gözetilmiştir. Yaygın bir karşılığı olan terimlerde güncel kullanım tercih edilmiş açıklama gerektiren veya günümüzde karşılığı bulunmayan kelimelerde ise sözlük bölümünde verilen izahlar esas alınarak terimlerin aslı korunmuştur. Anlamın karmaşıklaştığı bazı bölümlerde cümleler birleştirilmiş genel anlamın korunmasına dikkat edilmiştir. Tüm sadeleştirme boyunca günümüz okuyucusunun metni rahatlıkla takip edebileceği bir dil ve üslup benimsenmiştir.

Uzun süre yalnızca Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshası bilinen *Hazâinü's-Sa`âdât*, bu çalışmayla birlikte Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 8831 numarada kayıtlı ikinci bir nüshanın tespitiyle yeniden değerlendirilmiştir. Metnin oluşturulmasında her iki nüshadan da yararlanılmış Topkapı nüshası esas alınmış, eksik veya problemli yerlerde Konya nüshasına başvurulmuştur. Topkapı nüshası 72 varak, Konya nüshası ise 58 varaktan oluşmaktadır.

Eşref bin Muhammed eserinin bir tercüme olmadığını, farklı kaynaklardan derlenerek telif edildiğini özellikle vurgular. Halkın kendi diliyle söylenen sözleri daha kolay kavrayacağı düşüncesiyle metni Türkçe kaleme aldığını belirtir. Bu yaklaşım, eserin dil özelliklerinde açık biçimde görülür. Metinde toplam 26.215 kelime kullanılmış; bunların 17.257'si Türkçe ve Türkçeleşmiş kelimelerden oluşur. Bu oran yaklaşık %66'dır. Arapça, Farsça ve Yunanca kökenli kelimelerin sayısı ise 8.958 olup metnin yaklaşık %34'ünü teşkil eder.[1] Bu dağılım eserin Türkçe merkezli bir dil anlayışıyla kaleme alındığını göstermektedir.

Eser, İslâmî dönem tıp kitaplarında yaygın olan bir gelenek doğrultusunda Allah'a hamd ile başlar. Hz. Muhammed'e, ailesine ve ashabına salât ve selamla devam eder. Muhteva kısmında âlemin çift olarak yaratıldığı, dünyanın noksanlığı ve bu âlemin muhtaçlığı üzerinde durulur. Yazar, insanın sağlığı ve hastalığını beden, can, akıl ve gönül olmak üzere dört unsurla ilişkilendirir. Bu dört unsurun korunması için gerekli ilimleri de sıralar. Beden sağlığı için tıp ilmini, ruh sağlığı için ahlâk ilmini, akıl sağlığı için siyaset ve tedbir ilmini, gönül sağlığı için ise akaid ve fıkıh ilmini gerekli görür. Müellif her ne kadar bu ilimlerin tamamını ele alacağını belirtse de, eserde yalnızca beden sağlığını konu edinen tıp ilmi ayrıntılı biçimde işlenmiştir.

Metinde insan bedeninin nasıl korunacağı meselesi ele alınırken önce yaratılışta yer alan anâsır-ı erbaa üzerinde durulur. Ateş, hava, su ve toprağın nitelikleri açıklanır. Ardından insan bedeninde bulunan ahlât-ı erbaa yani kan, safra, balgam ve sevdâ unsurları değerlendirilir. Çocuğun anne karnındaki oluşumu, hamilelik sürecinde annenin dikkat etmesi gereken hususlar, doğum sonrası yapılacaklar ayrıntılı biçimde ele alınır. Anne sütünün özellikleri, sütü artıran ilaçlar, sütten kesme sürecine yardımcı olan uygulamalar metinde yer bulur. Çocuklarda görülen bazı hastalıklar ve bunların tedavileri hakkında da bilgiler verilir.

Kitabın giriş bölümünde, Eski Anadolu Türkçesiyle kaleme alınmış tıp metinleri çerçevesinde Eşref bin Muhammed ve *Hazâinü's-Sa`âdât* tanıtılmakta; eserin Topkapı ve Konya nüshaları ile muhtevasına dair genel bir çerçeve sunulduktan sonra mukaddime kısmına geçilmektedir. Devamında birinci rükün ve çocuk sağlığına dair bölümler yer alır. Birinci rükün kapsamında çocuk sağlığı, çocuk hastalıkları, bakım esasları ve insan hayatının çocukluk, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık dönemlerine ilişkin sağlık ilkeleri ele alınır; her dönemin fiziksel ve ruhsal özellikleri belirtilir ve sağlığın korunmasının bu dönemlere özgü şartları bilmekle mümkün olacağı vurgulanır. Müellif bu çerçevede üç temel kâide ortaya koyar. Birinci kâide sağlığı koruyan sebepleri; hava, beslenme, hareket, uyku, boşaltım ve cinsî hayat gibi unsurlar çerçevesinde ele alır ve bu bölümde insan sağlığını etkileyen hususlar sekiz bap hâlinde açıklanır ayrıca hamam kültürüne dair bilgilere de yer verilir. İkinci kâide baş ve beyin, göz, kulak, kalp, mide ve diğer temel organların özellikleri ile bunların korunmasını on iki bap çerçevesinde inceler. Üçüncü kâide ise yolculuk sırasında sağlığın korunmasına yönelik tedbirleri kapsar ve üç bap hâlinde ele alınır. Bu bölümün sonunda yer alan "Hekimlerin Ömür Boyu Sağlık İçin Önerdikleri Tedbirler" başlığı, eserin dikkat çekici kısımlarından birini oluşturur. Bu başlık altında insan hayatı doğumdan itibaren dönemlere ayrılarak her yaş evresi için uygun beslenme, beden terbiyesi ve ahlaki tutumlara dair öneriler sunulmakta; özellikle gençlik döneminde nefsin dengelenmesi, orta yaşta itidalin korunması ve ihtiyarlıkta ise bedenin zayıflayan yapısına uygun bir hayat düzeninin benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Daha sonra eserin tenkitli metni sunulmuş; tenkitli metnin oluşturulmasında izlenen esaslar, çeviriyazı alfabesi, kaynakça ve dizin-sözlük bölümleriyle çalışma tamamlanmıştır.

Bu yönleriyle *Hazâinü's-Sa`âdât* yalnızca bir tıp metni değil halk sağlığı, koruyucu hekimlik ve folklorik tıp uygulamalarının erken örneklerini bir arada sunan çok katmanlı bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Çeviriyazı alfabesi, metnin okunmasını kolaylaştıracak biçimde verilmiştir. Eser, geniş bir kaynakça ve ayrıntılı dizin-sözlük ile tamamlanır. Dizin, tıp ve eczacılık terimleri başta olmak üzere metinde geçen Arapça, Farsça ve arkaik Türkçe kelimeleri açıklaması bakımından özellikle işlevseldir. Nitekim dizinde yer alan "şerâsif" (kaburga kıkırdakları), "şiryânât" (atardamarlar), "suhrûc" (bağırsak iç yüzeyindeki sümüksü zar), "seretân"

(kanser) ve "sill" (verem) gibi terimler dönemin tıp terminolojisini yansıtması bakımından eserin tıp tarihi araştırmaları açısından kullanım değerini daha görünür kılmaktadır.

Sonuç

Hazâinü's-Sa'âdât, Anadolu sahasında Türkçe telif edilmiş erken dönem tıp eserleri arasında hem dil tercihleri hem de muhteva düzeni bakımından müstesna bir yere sahiptir. Eşref bin Muhammed'in sade Türkçeyi bilinçli bir tercih olarak benimsemesi eseri yalnızca ilmî çevrelerle sınırlı kalmayan, doğrudan halka hitap eden bir sağlık rehberi hüviyetine büründürmüştür. Sağlığı, mutluluğun temel şartı olarak ele alan bu yaklaşım eseri dönemin koruyucu hekimlik anlayışını yansıtan önemli bir kaynak hâline getirmektedir.

Prof. Dr. Mücahit Kaçar ve Prof. Dr. Nadir İlhan tarafından hazırlanan bu neşir, metni hem filolojik titizlikle ortaya koyması hem de günümüz okuyucusuna açması bakımından dikkat çekmektedir. Çeviriyazı metin ile sadeleştirilmiş metnin birlikte sunulması, eserin farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından kullanılmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca iki nüshanın karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmesi, metnin güvenilirliğini artıran önemli bir katkı sunmaktadır.

Eserde yer alan bilgiler sadece hastalık ve tedavi yöntemleriyle sınırlı kalmaz. Yaşamın farklı evrelerine dair sağlık ilkelerini, beden-ruh dengesine ilişkin kabulleri ve gündelik hayata yansıyan uygulamaları da içerir. Bu yönüyle *Hazâinü's-Sa'âdât*, tıp tarihi kadar folklorik tıp ve halk sağlığı çalışmaları için de zengin bir veri alanı oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma Osmanlı öncesi ve erken Osmanlı dönemi Türk tıp kültürünü anlamak isteyen araştırmacılar için sağlam bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. *Hazâinü's-Sa'âdât*, geçmişin sağlık anlayışını bugüne taşıyan, koruyucu hekimlik ve mutlu bir yaşama dair köklü geleneği de görünür kılan önemli bir metin olarak değerlendirilmelidir.

Bilgi

Çıkar çatışması bulunmamaktadır. Herhangi bir kişi ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

1. Kaçar M, İlhan N. Sağlık ve Mutluluk Hazineleri Hazâinü's-Sa'âdât Eşref Bin Muhammed. İstanbul: Endülüs Kitap 2022; 14-15.
2. Aydın, MB. Sakızlı İsa'nın Nizâmü'l-Edviye'si ve Müfredat Kitapları İçerisindeki Yeri. Sakızlı İsa Efendi ve Nizâmü'l-Edviyesi Üzerine İncelemeler. (edt. S. Murad, M. Kaçar), İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2021.
3. Demirhan Erdemir, A. "ŞEHSUVAROĞLU, Bedii Nuri", TDV İslâm Ansiklopedisi, Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/sehsuvaroglu-bedii-nuri Erişim tarihi: 07.01.2026.
4. Pormann, PE. "TIP", TDV İslâm Ansiklopedisi, Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/tip#1 Erişim tarihi: 07.01.2026.
5. İlhan, N. Eşref bin Muhammed Hazā'inu's-Sa'ādāt (inceleme-metin-dizin), Fırat Üniversitesi, Doktora Tezi, Elazığ, 1998. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=rzTd627NP1YGr3awzsdIjQ&no=rzTd627NP1YGr3awzsdIjQ
6. İlhan, N. Eşref bin Muhammed ve Hazā'inu's-Sa'ādāt'ının İmla ve Ses Bilgisi Özellikleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi "Fırat Universty Journal of Social Science" Cilt: 10 Sayı:1, Sayfa: 79-92, 2000.